

ЯРОСЛАВ ТАГАМЛИЦКИ В СПОМЕНИТЕ НА НЕГОВИ СЪВРЕМЕННИЦИ (негови ученици, състуденти, колеги)

- Проф. Галина Тагамлицка
- Акад. Христо Христов
- Акад. Иван Тодоров
- Акад. Благовест Сендов
- Акад. Любомир Илиев
- Проф. Тодор Генчев
- Проф. Димитър Скордев
- Доц. Димитричка Шопова
- Христо Бояджиев

Проф. Галина Тагамлицка (негова сестра)

Из „**Моят брат Ярослав Тагамлицки**” ([1], с.11-38)

„Брат ми нямаше съпруга, нямаше собствени деца. Но не остана без близки до рамото си, нито пък без млади души наоколо си. Ето защо не е възможно да не скърбят за него, да не го помнят всички онези, на които щедро е помагал приживе, на чиято молба за среща, консултация, беседа веднага се е отзовавал и в делник, и в празник, и по всяко време на деня, и здрав, и болнав, стига да не е бил зает служебно. Просто не мога да си представя, че би могъл да е забравен от онези, чиято съдба, дейност, достойнства и развитие са бивали от най-важен, основен интерес и тревога за него, чиито възможности и стремежи са били най-голямата му радост и гордост, грижа и цел и затова са бивали постоянна тема за размисъл и за разговорите му и у дома с нас. А зная, че го помнят и мнозина от онези, които нямаха нужда от неговата помощ, но го бяха опознали и го бяха дарили с уважението си.” (с. 11-12)

„Той не смяташе, че подронва достойнството си например с това, че винаги всякого поздравяваше пръв. Дори на студентите си пръв сваляше шапка (те знаеха това и бързаха да не ги изпревари с поздрава си). И аз вярвам, че това беше за тях нагледен пример за едно вътрешно уважение към човека (и към себе си!), което следва да получи к външен израз и в малкото, и в голямото.” (с. 18)

Акад. Христо Христов

Из „**Чл.-кор Ярослав Тагамлицки през очите на нашите физици**” ([1], с.39-41)

„Чл.-кор. проф. Ярослав Тагамлицки - математик-творец с огромна специална и обща култура, университетски преподавател, обучавал не едно поколение в духа и постиженията на математическия анализ, и човек, за когото истината, безкористността и чувството за дълг бяха съдържание и смисъл на живота - не е вече между нас, но следата, която той остави, се чувства и ще се чувства още много време. Ролята и значението на този учен са важни не само за българската математика, но и за цялата наша наука и в частност - за нашата физика, тъй като много студенти физици, както и математици са минали през неговата школа, а и той сам хранеше жив интерес към проблемите на физиката.” (с. 39)

Акад. Иван Тодоров (негов студент)

Из „**Моят учител Ярослав Тагамлицки**” ([1], с. 42-53)

„През учебната 1951-1952 г., когато постъпих в специалността физика на тогавашния Физико-математически факултет, за първи път приемаха

математици фактически без конкурс - в първи курс математика имаше 400 студенти (курсът по физика наброяваше 100 студенти). (Тогава това се обясняваше с нуждата от учители, а по-късно - с нуждата от програмисти. Каквато и да беше причината, рязкото увеличаване на броя на студентите правеше трудна задачата на преподавателите." (с. 42-43)

„Лекциите по диференциално и интегрално смятане (както по висша алгебра) слушахме заедно с математиците - в два потока по 250 души; събирахме се в ранните утринни часове в голямата - зиме студена - 22-ра аудитория в северното крило на Ректората. Първи овладя това разнородно гъмжило характерният тенор на проф. Тагамлицки: „Драги студенти!" - Никой от нас не бе чувал неговото име по-рано. Той бе сменил преди 2 или 3 години пенсиониралия се тогава проф. Кирил Попов като титуляр на катедрата по диференциално и интегрално смятане. Невисок, плешив, с очила, не слаб, но подвижен; с гримаса, напomniaща Сократова усмивка. [...]

Можем да си представим изненадата и разочарованието на Тагамлицки, когато той разбира - през 1956 г., - че неговата (обобщена) теорема за конусите е следствие от днес добре познатата теорема на одеските математици Крейн и Милман за крайните точки, публикувана през 1940 г. Вярно е, че нито Крейн и Милман, нито някой друг след тях - преди Тагамлицки - бе осъзнал какъв широк спектър от приложения към анализа има тяхната теорема. Вярно е, че само с част от неговите резултати, получени независимо или, преоткрити малко по-късно, се прослави френският математик Г. Шоке. Вярно е, че работата на Тагамлицки (и на някои негови ученици кръжочници) получи признание на Първата международна математическа конференция у нас през 1956 г.; че той беше поканен по това време от Германия и от САЩ (от престижното принстънско издателство „Ван Ностранд") да напише монография по своите резултати. Повечето математици биха могли само да мечтаят за подобно заслужено признание. Но стремежите на Тагамлицки отиваха по-далеч, изискванията към собственото му творчество бяха по високи. Приложенията на една чужда - макар и независимо преоткрита - теорема не го задоволяваха. През следващите години бяхме свидетели на неговите опити за обобщение на теоремата на Крейн-Милман, което го доведе до откриването на дълбоки връзки с такъв основен метод като математическата индукция (той нарече окончателния вариант на намерената от него по-обща теорема „топологична индукция" - вж. нейната формулировка в статиите на Скордев и Чакалов и на Ив. Проданов в този сборник*). Него обаче, изглежда, не го задоволи и това обобщение, защото не беше намерил истински интересно приложение на теоремата за топологичната индукция, което да не може да се получи направо от нейното частно следствие - теоремата на Крейн-Милман. Тагамлицки така и не написа монографията, която бе поканен да напише. Първоначално той искаше отлагане - преписката се води няколко години, докато замря съвсем. Причината не беше в трудоемката техническа работа, с която е свързано написването на една монография - около Тагамлицки имаше предани и квалифицирани млади хора, готови да му помогнат.

Всеки голям научен труд е компромис между желаното и постигнатото, а Тагамлицки не искаше да прави компромиси. За да запази честта си пред Науката, той пожертвува честолюбието и успеха на деня.

Приложен към собственото му творчество, неговият винаги висок и повишаващ се с годините критерий за научна работа доведе до това, че през последните 20 години от живота си - от 1963 г. насам, при голяма научна активност той практически няма публикации. Приложен към колеги и млади сътрудници, този твърде висок мерник доведе до известна изолация на човека, който в продължение на поне 15 години бе душата и центърът на българската математика. От него се откъснаха не само най-младите, които може би не го

познаваха добре, но и някои от неговите ученици от най хубавото време.” (с. 50-52)

Акад. Благовест Сендов (негов студент)

Из „Студентски спомени за проф. Я. Тагамлицки” ([1], с. 54-57)

„Съвсем естествено е, че скоро станах един от най-ревностните поклонници на проф. Я. Тагамлицки. Магията, която той владееше, бе много силна. Студентите се надпреварваха да го поздравяват с поклон, защото той винаги издебваше да поздрави пръв, някои специализираха в имитиране на специфичната му интонация, а други просто говореха с неговата интонация. Но най-силно и най-дълбоко той въздействуваше с отношението си към математиката.” (с. 54)

Акад. Любомир Илиев (негов състудент)

Из „Чл.-кор . проф. д-р Ярослав Тагамлицки” ([2], с. 41-42)

„Пролетта на 1935 година. Да, почти преди 50 години! Във Физическата аудитория на Физико-математическия факултет изнася лекция върху проблеми от интегралните уравнения професор Ото Блументал. На един чин седяха студентите от трети курс Алипи Матеев и Любомир Илиев. Малко по-назад беше седнал ученик от тогавашната Втора софийска мъжка гимназия. Това личеше от зелената якнчка на ученическата куртка. Съсредоточено и с интерес слушаше и записваше лекцията. В междучасието Матеев каза: „Ела да те запозная с един любознателен ученик от гимназията, в която съм учил”. Така се запознах с Ярослав Тагамлицки.

Ние с Матеев завършихме, той влезе в Университета. Срещнахме се в Семинара на Чакалов и Обрешков като слушатели и докладчици. После всеки от нас по своя път и интереси замина на специализация в чужбина.

Събрахме се отново за кратко под един покрив - ние с Матеев вече като асистенти. Заедно изкарахме някои от ужасите и пораженията на бомбардировките. Той отиде войник, а ние с Матеев евакуирахме в Стара Загора цялото имущество на математиката от Факултета. Преди това участвахме в изпитите, проведени в Хисаря на евакуираните из страната студенти. И всичко това в атмосфера на вроден и свойствен на младежта интелектуален хумор.

Девети септември 1944 година ни завари и тримата като редници, мобилизирани в различни краища на страната. И тогава отново ни събра Alma Mater. Ето кому принадлежи Ярослав Тагамлицки. Отначало в състава на нашето ново от трима асистенти тогава поколение. Но, заедно с предишното от тримата ни учители - Брадистилков, Петканчин, Долапчиев. И всички заедно с патриарсите академици - Попов, Ценов, Чакалов, Обрешков и професорите Табаков, Стоянов - някои от тях тогава вече отправили се към новооткритата Политехника.

Оттук започна дълбокия научен професионализъм на член-кореспондент професор д-р Ярослав Тагамлицки. Най-съдържателното му научно дело е внасянето у нас от него на родения през тридесетте години на нашия век функционален анализ. Там и в някои области на теорията на редовете са и основните постижения в неговите научни трудове. Първият му докторат е в теорията на еднолистните функции.

Изключително интензивно и богато е педагогическото дело на професор Тагамлицки. Той не поставя рязка граница между своята научна и

педагогическа дейност. Специалните му курсове и ръководеният от него кръжок са забележителна школа за израстване на млади учени. Той проявяваше голям интерес и внимание към въпросите на средното образование.” (с. 41-42)

Проф. Тодор Генчев (негов студент)

Из „Професор Ярослав Тагамлицки – учен и възпитател на учени” ([1], с. 65-76)

„За мен няма съмнение, че Ярослав Тагамлицки ще заеме видно място в историята на нашия факултет, защото той е безспорният създател на новата българска школа. Автор на дълбоки и блестящо изпълнени научни изследвания, той беше и нещо повече - учен и просветител в изконния смисъл на думите, борец за по-широки духовни хоризонти и за по-висока култура. И най-важното - беше беззаветно предан на своята мисия. Даже и най-повърхностният наблюдател виждаше в него човек не от „мира сега” - човек, изцяло и истински посветил себе си на науката. Той беше учител, възпитател и кумир на няколко поколения.

Като всяка ярка индивидуалност Я. Тагамлицки не оставяше почти никого равнодушен. Преобладаващите чувства към него бяха искрена любов и възхищение. Спонтанната скръб при неговата внезапна смърт дава най-ярко доказателство за това; математическата общественост не помни толкова внушително погребение.

Проф. Тагамлицки беше тъй самобитен и своеобразен, че самото му присъствие придаваше определен колорит на целия факултет. Следващите поколения могат да получат само бегла представа за неговата индивидуалност, и то при условие, че им оставим достатъчно много подробности.” (с. 65-66)

„За да се възприеме една истина - обичаше да казва той, - са необходими известни предпоставки. Често най-полезен се оказва един погрешен отговор. Аз винаги намирам онзи студент, който ще ми даде необходимия погрешен отговор.” (с. 67)

„След 1965 г. Тагамлицки почти престана да публикува, но не престана да се занимава с математика. Годишните отчети, запазени в архива на сектора по реален и функционален анализ, свидетелствуват за широкия обseg на неговите размишления.” (с. 71).

Проф. Димитър Скордев (негов студент)

Из „Моите най-ранни и най-последни спомени за Я. Тагамлицки” ([1], с. 77-82)

„Ще завърша своите ранни спомени за Тагамлицки със спомена за деня, когато за първи път разбрах, че професионалният живот на този енергичен човек, вдъхващ на младежта оптимизъм и вяра в собствените сили, не винаги е безоблачен. Макар при разговорите ни, когато бях студент, Тагамлицки винаги да е спазвал нужната дистанция и никога да не си е позволявал да спомене нещо за свои неприятности, все пак случи се така, че едно мое посещение при него се оказва непосредствено след обсъждане на неговия учебник, на което някои изказвания го бяха дълбоко огорчили. Бях потресен, когато го видях насълзен. С известни усилия успях да разбера в най-общи линии причината за неговото огорчение и направих някои несръчни опити да го успокоя. През следващите дни нещата отново тръгнаха в предишната светла тоналност и радостта от научното познание и творчеството пак взе връх над всичко, но аз вече знаех, че животът дори на такъв изключителен учен далеч не е само низ от приятни преживявания, породени от успехи в любимата наука.” (с. 79)

Доц. Димитричка Шопова (негова състудентка)

Из „Ярослав Тагамлицки – спомени за педагогическата му дейност” ([2], с. 44-47)

„С Ярослав Тагамлицки се познаваме от есента на 1936 г., когато 80 студенти по математика и около 50 по физика започнахме заедно да слушаме лекции и да посещаваме упражнения във Физико-математическия факултет на Университета. Тогава никой не контролираше дали студентите посещават редовно занятията, но трудно се намираше място за сядане и в голямата аудитория (сега аудитория „Д. Каляшки”) на ул. Московска 49. Посещавахме не само които бяха длъжни, а и студенти от горните курсове, изостанали със съответен изпит, а също любопитни и любознателни студенти от други специалности.

На лекции трудно можеше да се очертае състава на курса. Но Ярослав Тагамлицки скоро изпъкна със своята подготовка и възможности. И сред студентската общественост интересът към дарованията е голям. Много бързо се разпространиха слухът, че измежду младите студенти е блеснала нова звезда.

Дребен, с очила, с видима напрегнатост и вълнение Тагамлицки вземаше живо участие в упражненията, а понякога поставяше въпроси, даваше предложения и на лекции. На нас, новациите, ни изглеждаше по-скоро принадлежащ към преподавателите, отколкото към студентите. Струваше ни се много по-възрастен от нас, въпреки че фактически той беше един от най-младите в курса.

С течение на времето ние се опознахме. Оформи се известно ядро в курса от последователно старателни студенти, от студенти със стабилни научни интереси, събирани не само от общите занятия, но и от библиотеки, от научни семинари. Но с Ярослав Тагамлицки винаги останахме на Вие и на презиме. Не можехме да се чувствуваме с него равни. Тагамлицки много рядко говореше за себе си. Един път ми каза, че детството му е минало в голям недоимък. Дори по цяла чаша мляко той и сестра му не са имали за закуска и са я допълвали с вода. Друг път спомена, че родителите пропуснали да ги запишат в първи клас, а на следващата година ги записали направо във втори, но това не им попречило. Правеше извод, че ученето в началните класове тогава трябва да е било твърде лесно.” (с. 44-45)

„С Ярослав Тагамлицки завършихме следването си през 1940 г. От 80 студенти от нашия курс само 8 завършихме навреме и се събрахме пак заедно да учим и стажуваме, за да получим учителска правоспособност в стажантския институт при III мъжка гимназия. Измежду нас беше и Тагамлицки. Още тогава той показва жив интерес към преподавателската работа, умееше да заинтересува и увлече учениците. [...]

„През втората половина на стажа Ярослав Тагамлицки беше привлечен да стажува в Университета, а след това му бе издействувана Хумболтова стипендия за Лайпцигския университет, където защити докторат.” (с. 45)

„Той наричаше златно правилото: „8 часа работа, 8 часа сън, 8 часа активна почивка” и го препоръчваше на студентите. Той ме уверяваше: „Повярвайте ми 8 часа сериозна работа всеки ден никак не е малко”. Аз се съмнявам, че самият той много често го е нарушавал, и то не през кратки периоди от живота си. Обаче, може би и в резултат на собствения си опит, той беше убеден, че това е важна предпоставка за успешност на учебния труд.

Друго много пъти изразявано от него разбиране беше: „Интересът идва с успеха“. Това е лаконичен израз на убежденията му, че човек не се ражда с вродени интереси, а те се създават; че сигурният метод за създаване на градивни интереси у младия човек е поставянето пред него на възможно по-сериозни, но постижими за силите му задачи - повеждането му по пътя на успеха, на укрепване вярата в собствените си сили; на очертаване път към утвърждаване на личността си в областта на математиката (на физкултурата, на изкуството, на друг полезен и уважаван труд).“ (с. 46)

Христо Бояджиев (негов аспирант и асистент)
Из „Един маестро в аудиторията“

„Записах се студент през лятото на 1966 година и през септември отидох на бригада в село Мечка. Там новите първокурсници-математици беряхме домати и обсъждахме бъдещето. Ето къде за пръв път чух израза: "Ако не си видял Тагамлицки, значи нищо не си видял".

После не само го видях, но имах и късмета да бъда негов студент, аспирант и асистент 17 години. А защо се говореше така за него ми стана ясно още на първата лекция по диференциално смятане. Той беше един съвършено необикновен човек!

Лекциите тогава се четяха в голямата 272 аудитория на Ректората - вторник и четвъртък, от 10 до 12 часа. Тагамлицки идваше направо от дома си на ул. Оборище. Влизаше в аудиторията много бодър, свеж, пълен с енергия и закачлив хумор. В бялата престилка пред черната дъска той мигновено грабваше вниманието ни и не го изпускаше до края. В гимназията имах трудности по анализ, в клас почти нищо не разбирах и трябваше да се мъча в къщи. Но с Тагамлицки се получи неочакван ефект - той ни въвеждаше в материята леко, неусетно и елегантно, както опитен музикант въвежда слушателите си в царството на музиката. Пред нас се извършваше необичайно тайнство - в ръцете му формулите оживяваха и сложните понятия добиваха ясен смисъл. Дори малкият епсилон не беше просто буква, а имаше характер. С приятна изненада установих, че мога да го разбирам и да го следвам без особено усилие. Математическият анализ се оказа интересен и приятен.

Тагамлицки разговаряше с аудиторията си, обичаше да се шегува, и винаги подкрепяше шегите си с неповторима закачлива усмивка. Умееше както да разведри ситуацията, така и да бъде делови и сериозен. Беше щастлив сред студентите и правеше всичко възможно да им предаде знанията си. На бюрото му имаше купчина листчета с дефиниции и задачи - в началото на лекцията той караше студентите да напишат на лист някоя дефиниция или да решат някоя задача. Помня много добре следния редовен въпрос: "Какво значи една функция да е непрекъсната в една точка, и какво значи това да не е вярно".

Студентите усещаха неговата всеотдайност и го обичаха. На погребението в 1983 година аз срещам прогимназиалната си учителка по математика Аврамова. Тя беше просълзена. А беше завършила преди цели 25 години!

Освен професори и студенти там бяха дошли учители от цялата страна. Всички бяхме покрусени. Разбирахме, че от живота ни си е отишъл завинаги един необикновен колега, който умееше да придава на математиката особен чар.

Тагамлицки пося много знания и ентузиазъм в българската математика. Хиляди учители са минали през неговата аудитория. И много от тях следваха и следват неговия пример. Сериозната подготовка на учителите се отразява в международния престиж на българската математика. През последните 60 години той е много висок и Тагамлицки, разбира се, има голяма заслуга за това.

1. Ярослав Тагамлицки - учен и учител. –София, Наука и изкуство, 1986, 269 с.
2. Обучението по математика. –София, кн. 1, 1984, 37-47.